

ISSN 2786-5827

Електронне наукове видання

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ НАУКОВЦІВ.

Серія: економіка, управління, безпека, технології

SCIENTIFIC BULLETIN OF THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF SCIENTISTS.

Series: Economy, Management, Security, Technology

Том 3, № 1, 2024

Volume 3, Issue 1, 2024

www.man.org.ua

Наказом МОН України від 10.10.2022 р. №894 видання включено до **категорії «Б»** за спеціальностями:

051 – економіка; 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок; 073 – менеджмент; 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 292 – міжнародні економічні відносини

DOI 10.56197/2786-5827/2024-3-1-3

УДК 355.65 - 049.5(477)

Квасній Любов Григорівна,
кандидат економічних наук, доцент,
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського ПрАТ “ВНЗ “МАУП”,
вул. В. Івасюка, 21, Трускавець, Львівська область, 82200, Україна
email: lg_k@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5248-544X>

Паславська Вікторія Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського ПрАТ “ВНЗ “МАУП”,
вул. В. Івасюка, 21, Трускавець, Львівська область, 82200, Україна
email: viktoriiapasl@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1083-1006>

Кондра Ольга Романівна,
кандидат економічних наук, доцент,
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського ПрАТ “ВНЗ “МАУП”,
вул. В. Івасюка, 21, Трускавець, Львівська область, 82200, Україна
email: olgakondra0@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7872-0740>

Сисин Галина Ігорівна,
викладач,
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського ПрАТ “ВНЗ “МАУП”,
вул. В. Івасюка, 21, Трускавець, Львівська область, 82200, Україна
email: gala_sysyn@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4957-1536>

Kvasnii Lyubov,
PhD in Economics, Associate Professor,
Precarpathian Institute named of Mykhailo Hrushevsky
of Interregional Academy of Personnel Management,
V. Ivasyuk str., 21, Truskavets, Lviv region, 82200, Ukraine
email: lg_k@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5248-544X>

Paslavska Viktorija,
PhD in Economics, Associate Professor,
Precarpathian Institute named of Mykhailo Hrushevsky
of Interregional Academy of Personnel Management,
V. Ivasyuk str., 21, Truskavets, Lviv region, 82200, Ukraine
email: viktoriiapasl@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1083-1006>

Condra Olha,
PhD in Economics, Associate Professor,
Precarpathian Institute named after Mykhailo Hrushevsky
of Interregional Academy of Personnel Management,
V. Ivasyuk str., 21, Truskavets, Lviv region, 82200, Ukraine
email: olgakondra0@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7872-0740>

Sysyn Halyna,
Teacher,
Precarpathian Institute named after Mykhailo Hrushevsky
of Interregional Academy of Personnel Management,
V. Ivasyuk str., 21, Truskavets, Lviv region, 82200, Ukraine
email: gala_sysyn@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4957-1536>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

FEATURES OF THE FOOD MARKET IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Вступ. В статті розглянуто вплив війни на формування продовольчого ринку в Україні. Умови війни значно впливають на всі ланки продовольчого ланцюга, від виробництва до споживання. У цьому зв'язку доцільним є дослідження наслідків впливу війни на продовольчий ринок країни.

Матеріали та методи. Авторами було використано наукові публікації українських та зарубіжних науковців, власні дослідження та наукові здобутки. Під час проведення дослідження використовувались економіко-статистичні методи для виявлення тенденцій розвитку продовольчого ринку, метод порівняння для оцінки невикористаних можливостей збільшення експорту, монографічний метод для збору і узагальнення інформації про поточну кон'юнктуру внутрішнього і світового продовольчого ринку, метод аналізу і синтезу для вивчення літературних джерел і формулювання висновків, а також метод системного підходу для врахування всіх взаємопов'язаних факторів, які впливають на розв'язання проблеми.

Результати і обговорення. Акцентовано увагу на тому, що воєнні конфлікти мають довгострокові наслідки для суспільства та економіки, і відновлення після них може вимагати великих зусиль та часу. Досліджуються особливості адаптації сільськогосподарського сектору та продовольчої промисловості до воєнних умов.

В статті проаналізовано вплив війни на забезпеченість продуктами харчування населення, звертаючи увагу на можливі ризики для продовольчої безпеки та економічної стійкості країни. Розглядаються стратегії державного управління та інноваційні підходи до забезпечення стабільності продовольчого ринку в умовах кризи. Акцентовано увагу на тому, що маркетинг відіграє важливу роль у збалансуванні пропозиції та попиту на продовольчому ринку, сприяючи стабільності та сталому розвитку аграрного сектору в Україні.

Наголошено, що якщо бойові дії надалі триватимуть, можливо взагалі доведеться забути про виробництво та експорт продуктів харчування з України.

Висновки. Адаптація сільського господарства та продовольчої промисловості до умов війни є складним завданням, яке потребує співпраці між урядовими органами, представниками галузі та іншими зацікавленими сторонами.

Для подолання проблем, що виникли в Україні через воєнний час і в період після війни, важливо приймати заходи на рівні уряду, громадянського суспільства та міжнародної спільноти. Це включає відновлення інфраструктури, підтримку сільського господарства, забезпечення гуманітарної допомоги та відновлення економіки в постраждалих регіонах.

Ключові слова: продовольчий ринок, умови воєнного часу, маркетингова служба, забезпечення стабільності продовольчого ринку.

Introduction. The article examines the impact of the war on the formation of the food market in Ukraine. The conditions of war significantly impact all aspects of the food supply chain, from production to consumption. In this context, it is advisable to investigate the consequences of the war's influence on the country's food market.

Materials and methods. The authors utilized scientific publications of Ukrainian and international researchers, their own research, and scientific achievements. During the research, economic-statistical methods were employed to identify trends in the development of the food market, a comparative method was used to assess untapped opportunities for increasing exports, a monographic method was applied to gather and summarize information about the current state of the domestic and global food market, analysis and synthesis methods were used to study literary sources and formulate conclusions, and a systemic approach was employed to consider all interrelated factors influencing the problem resolution.

Results and discussion. Attention is drawn to the fact that military conflicts have long-term consequences for society and the economy, and recovery from them may require great effort and time. Peculiarities of adaptation of the agricultural sector and the food industry to wartime conditions are studied.

The article analyzes the impact of the war on food security of the population, paying attention to possible risks for food security and economic stability of the country. State management strategies and innovative approaches to ensuring the stability of the food market in crisis conditions are considered. Attention is focused on the fact that marketing plays an important role in balancing supply and demand in the food market, contributing to the stability and sustainable development of the agricultural sector in Ukraine.

It was emphasized that if hostilities continue, it may be necessary to forget about the production and export of food products from Ukraine altogether.

Conclusions. Adapting agriculture and the food industry to the conditions of war is a complex task that requires cooperation between government agencies, industry representatives and other stakeholders.

To overcome the problems that arose in Ukraine due to wartime and in the post-war period, it is important to take measures at the level of the government, civil society and the international community. This includes rebuilding infrastructure, supporting agriculture, providing humanitarian aid and rebuilding the economy in affected regions.

Keywords: food market, wartime conditions, marketing service, ensuring the stability of the food market.

JEL Classification: Q13, N40, Q18, L11, O30

Вступ. Воєнні конфлікти чинять значний вплив на продовольчий ринок будь-якої країни, включаючи Україну. До наслідків цих впливів можна віднести наступне:

- знищення інфраструктури;
- зменшення виробництва;
- міграцію населення;
- зміни в торговельних зв'язках;
- зростання цін;
- гуманітарні кризи.

Воєнні дії можуть призвести до зруйнування інфраструктури, такої як дороги, мости, залізниці та склади, що значно ускладнює транспортування та постачання продовольства.

Внаслідок воєнних конфліктів часто порушується звичний порядок в суспільстві. Це може призвести до зменшення виробництва сільськогосподарської продукції через втрату робочої сили, неможливість обробки земель тощо.

Велика кількість людей може бути змушена залишити свої домівки через військові дії. Це може призвести до великого тиску на інші регіони, включаючи збільшення попиту на продовольство в тих областях, куди переселяються біженці.

Воєнні конфлікти часто призводять до змін у торговельних зв'язках країни з іншими країнами, що впливає на можливість імпорту та експорту продуктів харчування. Зменшення обсягів виробництва та обробки може вести до підвищення цін на продукти харчування через зменшення їхньої доступності на ринку.

В кінцевому результаті - воєнні конфлікти можуть спричинити гуманітарні кризи, включаючи голод та нестачу продуктів харчування серед місцевого населення.

Матеріали та методи. Україна відіграє дедалі важливішу роль на світовому сільськогосподарському ринку. Науковці наголошують, що наразі Україна продовжує виконувати свої зобов'язання та робити значний внесок у продовольчу безпеку партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці (Бойко, 2022). Д. Крилов зауважує, що в Україні питання забезпечення продовольчої безпеки стає надзвичайно складним через сучасні виклики (Крилов, 2023). Ця проблема вимагає додаткової уваги зі сторони держави та виконавчих органів. О. Кочетков (Кочетков, 2002) розглядає продовольчу безпеку як стан країни та продовольчий ринок, які повинні забезпечити гарантований доступ всього населення до продуктів харчування у будь-який момент і в необхідній кількості для забезпечення активного і здорового способу життя. Наукові дослідження показують, що на даний час більше 30% території України перебуває в стані небезпеки для виробництва або є окупованою (Zurayk R., 2023). Значна частина сільськогосподарських земель пошкоджена та замінована, аграрна інфраструктура зруйнована, а склади, транспорт та енергетика також постраждали. Морські порти недоступні, логістичні та економічні зв'язки порушені. Українські сільгосппромисловці стикаються з гострою нестачею палива, насіння, добрив, засобів для захисту рослин, а також запчастин тощо. Працівники наших сільгоспідприємств беруть участь у Збройних Силах України, територіальній обороні та волонтерстві. Всі ці чинники призвели до критичного зменшення виробництва як для України, так і для світу (Крилов Д.В., 2023). Вплив війни на продовольчу безпеку досліджували Benton T.G., Froggatt A., Wellesley L. (Benton, 2022); Cramon-Taubadel S. (Cramon-Taubadel, 2022); Priss O., Pugachov M., Pugachov V., Yaremko I., Shchabelska V. (Priss, 2023); Rose A., Zhenhua C., Dan W. (Rose, 2023); Березюк С., Гонтарук Я., Ясінська Б. (Березюк, 2023); Клименко Н. (Клименко, 2022); Ніконенко О. (Ніконенко, 2022); Осташко Т., Шубравська О., Олефір В. (Олефір, 2022; Осташко Т., 2022, 2023), Пустовойт О. (Пустовойт, 2022); Яремчук Н., Гонтарук Я. (Яремчук, 2022) та інші^{1,2,3,4}. Науковці О. Собкевич, А. Шевченко, В. Русан, Л. Жураковська (Пріоритети забезпечення, 2023) виокремили основні пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни. Проте нинішні умови воєнного часу створюють таку ситуацію, що продовольчий ринок, будучи складною економічною системою, поєднує різномірні елементи з інтересами, які не збігаються та векторами розвитку в умовах миру, що потребує застосування системного підходу до обґрунтування перспектив його функціонування.

---

¹ URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny> (дата звернення: 13.01.2024).

² URL: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde> (дата звернення: 13.01.2024).

³ URL: <https://ukragroconsult.com/ru/news/usda-sprognozirovalo-padenie-proizvodstva-ukrainskoj-pshenicy-na-21/> (дата звернення: 15.01.2024).

⁴ URL: https://biz.censor.net/news/3323645/napad_na_ukrayinu_suttyevo_poznachytsya_na_svitovomu_rynku_zerna_usda (дата звернення: 23.01.2024).

Практично всі ці дослідження виконувались після виникнення повномасштабної збройної агресії проти України. Від початку війни в Україні відбулись суттєві зміни як на внутрішньому, так і на світовому продовольчому ринку. Це створює необхідність додаткових досліджень щодо особливостей продовольчого ринку в умовах війни в Україні.

Мета статті полягає в аналізі змін, що сталися на внутрішньому і світовому ринках після початку збройної агресії, а також дослідженні особливостей продовольчого ринку в умовах війни в Україні.

Під час проведення дослідження використовувались економіко-статистичні методи для виявлення тенденцій розвитку продовольчого ринку, метод порівняння для оцінки невикористаних можливостей збільшення експорту, монографічний метод для збору і узагальнення інформації про поточну кон'юнктуру внутрішнього і світового продовольчого ринку, метод аналізу і синтезу для вивчення літературних джерел і формулювання висновків, а також метод системного підходу для врахування всіх взаємопов'язаних факторів, які впливають на розв'язання проблеми. Отримані результати обговорюються в подальшому тексті.

Результати і обговорення. Адаптація сільськогосподарського сектору та продовольчої промисловості до воєнних умов є важливим завданням для забезпечення національної безпеки та виживання населення під час воєнних конфліктів чи кризових ситуацій.

У воєнний час може змінитися споживчий попит, і, отже, сільське господарство та продовольча промисловість повинні швидко адаптуватися до нових потреб. Наприклад, може збільшитися потреба в продуктах тривалого зберігання, які можна транспортувати та зберігати без особливих умов.

У воєнний час можуть бути впроваджені обмеження на доступ до робочої сили, енергетичних ресурсів та інших важливих складових виробництва. Галузі сільського господарства та продовольчої промисловості повинні бути готові мобілізувати ресурси для задоволення важливих потреб суспільства та військових сил.

Важливо мати достатні запаси продуктів харчування та сировини для продовольчої промисловості для забезпечення витрат під час воєнних дій або блокад. Формування стратегічних резервів є ключовим елементом адаптації.

Впровадження сучасних технологій у виробництво може покращити продуктивність та ефективність галузей сільського господарства та продовольчої промисловості під час воєнних умов. Наприклад, автоматизація процесів може зменшити залежність від робочої сили, яка може бути обмеженою.

Воєнний конфлікт може призвести до економічної нестабільності, що впливає на фінансування та доступ до кредитів для сільського господарства та продовольчої промисловості. Галузі повинні розробляти стратегії для захисту від таких впливів.

Розвиток системи самозабезпечення є важливим аспектом адаптації. Місцеве виробництво продуктів харчування та виробів є ключовим для забезпечення незалежності та витривалості в умовах воєнного конфлікту.

Умови війни значно впливають на всі ланки продовольчого ланцюга, від виробництва до споживання. Маркетинг відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності продовольчого ринку України. Важливість маркетингу для забезпечення стабільності продовольчого ринку підкреслюють наступні аспекти:

– Маркетинг може впливати на виробництво та споживання продуктів харчування, сприяючи забезпеченню національної продовольчої безпеки. За допомогою маркетингових стратегій можна підтримувати зростання виробництва та споживання ключових продуктів, а також забезпечувати доступні ціни для споживачів.

– Маркетинг допомагає сільськогосподарським виробникам знаходити ринки для своїх продуктів, виробляти конкурентоздатні товари та ефективно просувати їх серед споживачів. Це сприяє розвитку сільського господарства і забезпеченню стабільності продовольчого виробництва.

– Маркетингові кампанії можуть збільшувати свідомість споживачів про різноманітні продукти, їх переваги та сприяти формуванню здорового споживчого попиту. Це допомагає утримувати стабільний попит на продукцію сільського господарства.

– Маркетинг може впливати на формування цін на продукти, забезпечуючи справедливі цінові умови як для сільськогосподарських виробників, так і для споживачів. Ефективна цінова політика сприяє стабільності ринку.

– Маркетингові дослідження і аналітика дозволяють зрозуміти потреби та попит споживачів, а також прогнозувати зміни у світових та внутрішніх ринкових умовах. Це допомагає адаптувати виробництво та маркетингові стратегії для забезпечення стабільності.

– Маркетинг може сприяти розвитку міжнародного експорту продукції, що дозволяє розширювати ринки збуту та диверсифікувати зовнішньоекономічні відносини.

Маркетинговий відділ, вивчаючи думки споживачів, активно аналізує короткострокові та довгострокові тенденції попиту. У сучасній економіці майже у всіх галузях використовується маркетингова стратегія, яка ґрунтується на наукових дослідженнях для розкриття потреб споживачів і формування загальних вимог до вдосконалення існуючих товарів. Нові продукти розробляються з урахуванням цих вимог, спрямованих на задоволення потреб споживачів. При введенні нових товарів на ринок маркетинговий відділ знову оцінює попит споживачів та розробляє рекомендації щодо виробничих змін.

Маркетингова служба відіграє важливу роль у формуванні продовольчого ринку. Її завданням є розробка та реалізація стратегій, спрямованих на стимулювання попиту на продукцію підприємств харчової промисловості.

Маркетингова служба є ключовим інструментом у формуванні продовольчого ринку, сприяючи розвитку та ефективному функціонуванню підприємств галузі. Її завдання полягає в тому, щоб забезпечити взаємодію між виробниками та споживачами, забезпечуючи задоволення обох сторін.

Маркетингова служба в продовольчій галузі відіграє важливу роль у формуванні та розвитку ринку, сприяючи ефективному функціонуванню підприємств цієї сфери. Висвітлюючи ключові аспекти роботи маркетингу в продовольчому секторі, можна зазначити кілька важливих функцій та завдань, які ця служба виконує:

1. Вивчення ринкових тенденцій: Маркетингова служба активно аналізує ринкові тенденції, виявляє зміни в споживчому попиті та уподобаннях, а також вивчає дії конкурентів. Це дозволяє підприємствам адаптувати свої стратегії та продукцію до мінливих умов ринку.

2. Створення бренду: Маркетинг визначає стратегії створення та управління брендом продукції. Ефективне брендування допомагає підприємствам вирізнитися на ринку, залучати увагу споживачів і розбудувувати довіру до їхніх продуктів.

3. Реклама та просування: Маркетингова служба розробляє та впроваджує рекламні кампанії, спрямовані на збільшення усвідомленості про продукцію та стимулювання попиту серед цільової аудиторії. Це може включати в себе різноманітні стратегії, такі як реклама в ЗМІ, соціальні мережі, а також участь у виставках та подіях галузі.

4. Розвиток нових продуктів: Маркетинг допомагає визначити потреби ринку та стимулює розробку нових продуктів або покращення існуючих. Це дозволяє підприємствам бути конкурентоспроможними і відповідати вимогам споживачів.

5. Взаємодія зі споживачами: Маркетингова служба сприяє покращенню взаємодії між виробниками і споживачами. Засоби комунікації, такі як різноманітні рекламні канали і соціальні мережі, використовуються для забезпечення ефективного обміну інформацією та отримання зворотного зв'язку.

6. Аналіз результатів: Маркетингова служба використовує методи аналізу даних для оцінки ефективності маркетингових стратегій і кампаній. Це дозволяє виробникам вчасно реагувати на зміни та оптимізувати свої підходи.

Маркетинг у продовольчій галузі є необхідним інструментом для підтримки життєздатності підприємств, задоволення потреб споживачів і створення стійкого конкурентного переваги. За допомогою цих функцій маркетинг сприяє не лише розвитку підприємств, але й утворенню здорового та ефективного продовольчого ринку в цілому.

Класифікація продовольчих ринків може здійснюватися за різними критеріями, такими як географічне розташування, види продуктів, характер зростання.

Основні критерії класифікації продовольчих ринків:

1. Географічне розташування:

- ринки: Обслуговують місцеве населення і зазвичай продають місцеві продукти.
- Регіональні ринки: Охоплюють певний регіон чи область країни.
- Національні ринки: Охоплюють весь національний ринок.
- Міжнародні ринки: Включають експорт і імпорт продуктів між країнами.

2. Види продуктів:

- М'ясні продукти: Торгівля м'ясом і м'ясопродуктами.
- Молочні продукти: Продаж молока та молочних продуктів.
- Зернові та хлібопродукти: Продаж зерна, борошна, хліба тощо.
- Овочі та фрукти: Торгівля свіжими овочами і фруктами.
- Риба та морепродукти: Продаж риби та інших продуктів з моря.

3. Характер зростання:

– Стабільні ринки: Ринки, де зміни обсягу продажів є невеликими та практично сталими.

– Зростаючі ринки: Ринки, які демонструють постійний ріст попиту.

– Захоплені ринки: Ринки, де конкуренція велика, але ріст обсягів продажів обмежений.

4. Торговельні канали:

– Роздрібні ринки: Реалізація продукції кінцевим споживачам через магазини, супермаркети та інші роздрібні точки.

– Оптові ринки: Продаж продукції оптовикам або іншим підприємствам, які подальше реалізують її в роздріб.

– Фермерські ринки: Продаж продукції безпосередньо від фермерів споживачам.

5. Особливості споживання:

– Органічні ринки: Продаж продукції, яка вирощується без використання хімічних добрив та пестицидів.

– Функціональні продуктові ринки: Ринок, спеціалізований на продажі продуктів, які мають особливі корисні властивості.

Практика показує, що конкретний ринок може відповідати декільком критеріям одночасно. Реформування виробничих відносин у продовольчому комплексі України представляє собою складний і багатогранний процес, що визначається не лише економічними, але й політичними та соціокультурними аспектами. важливий вплив на цей процес має ряд специфічних перетворень у формах власності та організаційних структурах у сфері аграрного виробництва та продовольчого сектора.

Форма власності є визначальним фактором, який визначає стратегічні цілі та взаємовідносини в системі виробничих відносин. Процес приватизації та зміни у формах власності на сільськогосподарській землі та підприємствах впливає на розподіл земельних ресурсів, інвестицій та прибутку. Зокрема, перехід від колективного сільгоспвиробництва до приватної власності сприяє підвищенню ефективності виробництва та стимулює інновації.

Форма організації виробництва визначає рівень самостійності, структуру, виробниче спрямування та систему взаємодії учасників виробничо-господарської діяльності. Зміна організаційних структур може включати у себе консолідацію господарств, створення агропромислових холдингів та розвиток кооперативного сектору. Ці зміни сприяють оптимізації виробничих процесів, впровадженню нових технологій та підвищенню конкурентоспроможності на ринках.

Організація та управління ринком продовольства ґрунтується на всебічно аргументованій законодавчій основі, що включає в себе розробку та впровадження ефективних регуляторних механізмів, які забезпечують відкритість та справедливі умови для всіх учасників ринку. Законодавча база також враховує аспекти якості та безпеки продукції, стимулюючи інновації та відповідальність виробників. Законодавча база в Україні в сфері харчової продукції визначається не лише з метою забезпечення юридичної регуляції, але й

активно сприяє забезпеченню високої якості та безпеки виробів. Це стимулює виробників до впровадження інновацій у виробничий процес, щоб відповідати сучасним стандартам та вимогам.

Один із ключових аспектів законодавчої бази - це встановлення чітких стандартів та норм, які виробники повинні дотримуватися у виробництві що включає вимоги до якості сировини, технологічних процесів, а також кінцевої продукції. Законодавство також передбачає обов'язкове проведення сертифікації та випробувань продукції перед випуском на ринок, щоб забезпечити її відповідність нормам безпеки.

Законодавство акцентує увагу на заохоченні виробників до впровадження інновацій у сфері продукції. Це може включати в себе податкові пільги чи інші фінансові заохочення для компаній, які активно впроваджують нові технології або покращують якість своєї продукції. Такий підхід сприяє створенню конкурентоспроможних товарів на світовому ринку та підтримує економічний розвиток.

Окрім цього, законодавча база також покладає відповідальність на виробників за наслідки випуску на ринок небезпечних чи низькоякісних товарів. Санкції та штрафи можуть застосовуватися у випадках порушення встановлених норм, що створює додатковий стимул для компаній виробляти безпечну та високоякісну продукцію.

Загалом, законодавча база в Україні в сфері продукції сприяє розвитку відповідального бізнесу, створює умови для впровадження новітніх технологій та підвищення якості продукції, що в свою чергу сприяє якісному покращенню життя споживачів та підвищенню конкурентоспроможності національних товарів на світовому ринку.

В нинішніх умовах формування та використання операторів продуктового ринку важливим стратегічним напрямком є біполяризація, яка виявляється є особливо доцільною. Цей підхід до організації ринкових відносин передбачає використання методів вертикальної виробничої та маркетингової інтеграції. В рамках біполяризації оператор продуктового ринку виступає як інтегрований виробник, забезпечуючи узгодженість виробничих і маркетингових процесів від початкового етапу до кінцевого споживача.

Особливістю біполяризації є те, що оператор, представлений як виробник, взаємодіє з ринком як інтегрована система, об'єднуючи в собі всі етапи виробництва та постачання. З іншого боку, він також взаємодіє з ринком як кінцевий споживач, встановлюючи прямі зв'язки із сферою попиту. Це створює унікальні можливості для оптимізації процесів та підвищення ефективності в усіх сегментах виробничо-ринкового ланцюга.

Біполяризація також переносить акцент конкуренції у зону оцінок кінцевого споживача. Він стає ключовим суддею, визначаючи, наскільки продукція відповідає його вимогам щодо якості та ціни. Оператор, виступаючи як інтегрований виробник, стає зацікавленим в тому, щоб задовольняти потреби споживача та надавати продукцію, яка відповідає його очікуванням.

Успіх біполяризації полягає в здатності оператора ефективно сприяти взаємодії між виробником та споживачем, створюючи сприятливі умови для розвитку інновацій, підвищення якості продукції та задоволення потреб ринку. Такий підхід сприяє не лише конкурентоспроможності оператора, але й розвитку стійкого та ефективного продовольчого ринку в цілому.

Загалом, процес реформування виробничих відносин у продовольчому комплексі України відбувається на перехідному етапі, враховуючи різноманіття чинників, які впливають на економіку та суспільство. Можливими стратегіями реформування виробничих відносин у продовольчому комплексі в умовах воєнного стану може бути:

1. Забезпечення безпеки та стабільності виробництва:
  - Захист виробничих потужностей від можливих загроз військових конфліктів.
  - Забезпечення безпеки працівників та збереження нормального функціонування підприємств.
2. Адаптація ланцюга постачання:
  - Пошук альтернативних джерел постачання сировини та матеріалів.
  - Розвиток локальних постачальників для зменшення залежності від зовнішніх ринків.
3. Стимулювання інновацій:

- Залучення інноваційних технологій для підвищення ефективності виробництва.
- Підтримка досліджень та розвитку в галузі агротехнологій.
- 4. Соціальна підтримка працівників:
  - Заходи для підтримки працівників, які можуть бути вразливими в умовах кризи.
  - Сприяння соціальній взаємодії та психологічній підтримці працівників.
- 5. Розвиток внутрішнього ринку:
  - Заохочення внутрішнього споживання продукції за допомогою маркетингових заходів та знижок.
  - Сприяння розвитку місцевих ринків та промоція вітчизняних товарів.
- 6. Партнерство та співпраця:
  - Співпраця з іншими галузями економіки для стабілізації виробничого процесу.
  - Взаємодія з урядовими та міжнародними організаціями для отримання допомоги та підтримки.

Ці заходи мають на меті забезпечення стійкості та функціонування продовольчого комплексу в умовах воєнного стану та зменшення його вразливості до зовнішніх загроз. Забезпечення стійкості та функціонування продовольчого комплексу в умовах воєнного стану та зменшення його вразливості до зовнішніх загроз є важливим завданням, яке передбачає комплексний підхід та впровадження різноманітних заходів. У цьому плані необхідно враховувати диверсифікацію джерел постачання на основі розвитку і підтримки різноманітних джерел імпорту та внутрішнього виробництва продуктів харчування для забезпечення різноманітності та стійкості постачань.

Важливим є створення національних резервів стратегічних продуктів харчування для надзвичайних ситуацій а також розробка ефективних механізмів управління та оновлення резервів.

Розвиток місцевого виробництва повинен спрямовуватись на сприяння розвитку місцевого сільського господарства та підтримку сільських господарств для забезпечення внутрішнього ринку продуктами харчування.

В умовах воєнного стану в Україні важлива роль належить стратегії кризового планування і реагування на основі розробки та впровадження планів дій в умовах воєнного стану, включаючи евакуацію, захист інфраструктури, та координацію дій між військовими та цивільними органами.

Необхідно захищати інфраструктуру та технології, особливо критичну інфраструктуру виробництва та постачання продуктів харчування.

В умовах війни також важливе використання новітніх технологій у виробництві та постачанні, наприклад, впровадження систем моніторингу та автоматизації. Одним із завдань держави та уряду є забезпечення соціальної стабільності шляхом підтримки уразливих груп населення та запобігання голоду.

Ці заходи слід впроваджувати в рамках комплексної стратегії, яка враховує специфіку кожного регіону країни та можливості в умовах воєнного часу. Важливою складовою є планування та реалізація стратегій, спрямованих на створення стабільних, конкурентоспроможних засад для сталої економіки в сфері продовольчого виробництва.

Висновки. Війна в Україні вже впливає на зростання цін на продукти харчування та виникнення дефіциту ключових сільськогосподарських культур у ряді країн Центральної Азії, Близького Сходу та Північної Африки. Наразі у портах Чорного моря спостерігається нестабільна політична ситуація, що призводить до невизначеності у постачанні продукції. Якщо військові дії продовжуватимуться, можливо взагалі доведеться забути про виробництво та експорт продуктів харчування з України. Адаптація сільського господарства та продовольчої промисловості до воєнних умов є складним завданням, яке вимагає співпраці між урядовими органами, галузевими представниками та іншими зацікавленими сторонами.

Для подолання проблем, що виникли в Україні, в умовах воєнного часу і в повоєнний період відродження національного продовольчого ринку важливо приймати заходи на рівні уряду, громадянського суспільства та міжнародної спільноти для відновлення інфраструктури, підтримки сільського господарства, забезпечення гуманітарної допомоги та відновлення економіки в постраждалих регіонах.

Список використаних джерел.

1. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>(дата звернення: 08.01.2024)
2. Крилов Д. В. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України в сучасних умовах. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-07> (дата звернення: 12.01.2024)
3. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2002. 9. С. 142–158.
4. Zurayk R. Pandemic and food security: A view from the Global. South. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*. 2020. 9(3). Pp. 17–21. URL: <https://doi.org/10.5304/jafscd.2020.093.01> (дата звернення: 08.01.2024)
5. Benton T.G., Froggatt A., Wellesley L. The Ukraine war and threats to food and energy security. Cascading risks from rising prices and supply disruptions. *Research Paper*. April 2022. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2022-04/2022-04-12-ukraine-war-threats-food-energy-security-benton-et-al_0.pdf
6. Cramon-Taubadel S. Von. Russia's invasion of Ukraine - implications for grain markets and food security. *Agrar debatten*. 2022. Mar 07. URL: <https://agrardebatten.de/agrarzukunft/russias-invasion-of-ukraine-implications-for-grain-markets-and-food-security/>
7. Priss O., Pugachov M., Pugachov V., Yaremko I., Shchabelska V. The development of the world economy and the impact of the global food crisis 2022-2023. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68 (01s). P. 35-42. URL: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/development-world-economy-impact-global-food/docview/2804344934/se-2>
8. Rose A., Zhenhua C., Dan W. The economic impacts of Russia — Ukraine war export disruptions of grain commodities. *Applied Economic Perspectives and Policy*. 2023. Vol. 45 (2). P. 645-665. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/aep.13351>
9. Березюк С., Гонтарук Я., Ясінська Б. Забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. (47). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>
10. Клименко Н. Г. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: стан, проблеми, перспективи. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. №30. С. 128-132. URL: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.30.22>.
11. Ніконенко О. А. Методичне забезпечення формування продовольчої безпеки України. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 86–92. URL: [10.32702/2306-6792.2022.9-10.86](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.86)
12. Олефір В. К. Регулювання товарних ринків України в умовах надзвичайного і воєнного стану. *Економіка та прогнозування*. 2022. №9. С. 99-114. URL: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.099>
13. Осташко Т. О. Сільськогосподарський експорт України в умовах війни і шляхи його відновлення. *Економіка України*. 2022. Вип. 5. С. 26-37. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_22_05_026_uk.pdf
14. Осташко Т., Шубравська О., Олефір В. Перспективні напрямки розвитку зернопереробки в Україні. *Науковий вісник Міжнародної асоціації вчених. Серія: Економіка, менеджмент, безпека, технології*. 2023. Том 2, Vol. 4. URL: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-4-1>
15. Пустовойт О. Повоєнна економіка України: міжнародна допомога та політика зростання. *Економіка та прогнозування*. 2022. №9. С. 75-98 URL: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.075>
16. Яремчук Н.В., Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку виробництва та переробки зерна в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 74. С. 88-97. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/31177.pdf> (дата звернення: 27.10.2023 р.)
17. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналіт. доп. / О. В. Собкевич та ін. ; за ред. Я.А.

References.

1. Boiko, V. and Boiko, L. (2022), “Food security and risks for agricultural production during the war in Ukraine“. *Ekonomika ta suspilstvo*, 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27> (Accessed January, 8, 2024)
2. Krylov, D. (2023), “Problems of Ensuring Food Security of Ukraine in Modern Conditions”, *Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-07>
3. Kotchetkov, O.V. (2002), “Formation of the system of food safety indicators of Ukraine“, *Ekonomika APK*, 9, Pp. 142-158.
4. Zurayk, R. (2020), “Pandemic and food security: A view from the Global. South”, *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 9(3), Pp. 17–21. URL: <https://doi.org/10.5304/jafscd.2020.093.01> (дата звернення: 08.01.2024)
5. Benton, T.G., Froggatt, A., Wellesley, L. (2022), “The Ukraine war and threats to food and energy security. Cascading risks from rising prices and supply disruptions”, *Research Paper*, April, URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2022-04/2022-04-12-ukraine-war-threats-food-energy-security-benton-et-al_0.pdf
6. Cramon-Taubadel, S. Von. (2022), “Russia’s invasion of Ukraine — implications for grain markets and food security”, *Agrar debatten*, Mar 07, URL: <https://agrardebatten.de/agrarzukunft/russias-invasion-of-ukraine-implications-for-grain-markets-and-food-security/>
7. Priss, O., Pugachov, M., Pugachov, V., Yaremko, I., Shchabelska, V. (2023), “The development of the world economy and the impact of the global food crisis 2022-2023”, *Economic Affairs*, Vol. 68 (01s), Pp. 35-42. URL: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/development-world-economy-impact-global-food/docview/2804344934/se-2>
8. Rose, A., Zhenhua, C., Dan, W. (2023), “The economic impacts of Russia — Ukraine war export disruptions of grain commodities”. *Applied Economic Perspectives and Policy*, Vol. 45 (2). Pp. 645-665. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/aep.13351>
9. Berezyuk, S., Gontaruk, Y., Yasinska, B. (2023), Ensuring food security of the state in the conditions of military operations, *Economy and Society*, (47). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>
10. Klymenko, N. H. (2022), “Ensuring food security under the martial law: status, problems, prospects”, *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*. Vol. 30. Pp. 128- 132. URL: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.30.22>.
11. Nykonenko, O. (2022), “Methodological support for the formation of food security in Ukraine”, *Agrosvit*, vol. 9-10, Pp. 86–92. URL: [10.32702/2306-6792.2022.9-10.86](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.86)
12. Olefir, V. (2022), “Regulation of Ukraine’s commodity markets in conditions of emergency and martial state”, *Ekonomika i prohnozuvannia*, Vol. 9, Pp. 99-114. URL: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.099>
13. Ostashko, T. O. (2022), “Ukraine's agricultural export in the conditions of war and the ways of its recovery”, *Economy of Ukraine*, 5, 26-37. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001332824>.
14. Ostashko, T., Shubravska, O. and Olefir, B. (2023), “Prospective directions of grain processing development in Ukraine”, *Scientific Bulletin of International Association of Scientists. Series: Economy, Management, Security, Technologies*, 2(4). <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-4-1>
15. Pustovoi, O. (2022), “Ukraine’s post-war economy: international aid and growth policy”, *Ekonomika i prohnozuvannia*, Vol. 9, Pp. 75-98. URL: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.075>
16. Yaremchuk, N. V. and Hontaruk, Y. V. (2022), “Prospects for the development of grain production and processing in Ukraine”, *Black Sea Economic Studies*, 74, 88-97. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.74-13> (accessed October, 27, 2023).

17. Priorities for ensuring the stability of industry and the agricultural sector of the economy of Ukraine in the conditions of a full-scale war: analitychna dopovid (2023). Sobkevych, O. V., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M. and Zhurakovska, L. A. In Ya.A. Zhalila (Ed.). Kyiv: NISD. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04> (Accessed January, 18, 2024).

Стаття надійшла до редакції 30.01.2024 р.

Рецензовано 09.02.2024 р.

Опубліковано 28.02.2024 р.